

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΪΩΑΝΝΙΔΗΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1948

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α. Ε.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ"

38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ - 38

ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ήθοιοιού, με φωνή εξαιρετική, σταθερή, πλούσια, τέλεια πειθαρχημένη, ποτέ σκληρή και στις πιο δυνατές εκρήξεις πάθους. Η δρχήστρα, με τη διεύθυνση του μαέστρου Εδαγγελάτου, ή χορωδία του Μιχ. Βούρτση, ή σκηνοθεσία του κ. Κίμ. Τριανταφύλλου, οί καλλιτεχνικότητες και υποβλητικές σκηνογραφίες του Σπ. Βασιλείου, συνετέλεσαν όλα μαζί στην επιτυχία της παράστασης, που χειροκροτήθηκε θερμά από το πυκνότατο ακροατήριο.

* *

Η Αθήνα είχε πάντα τό προνόμιο να παρουσιάζει λαϊκούς τραγουδιστές, που διατηρούν την ιδιαίτερη παράδοση του αθηναϊκού τραγουδιού και της αθηναϊκής καντάδας. Ο Στρουμπούλης, ο Κόκκινος, ο Πορφυρόπουλος, κι άλλοι κι απάνω απ' όλους ο Ν. Ρόδιος, ο πατριάρχης των, πλούτισαν τό ρεπερτόριο των λαϊκών αυτών τραγουδιών με τραγούδια χαριτωμένα, που τ' ακούμε πάντα με συγκίνηση. Πολλοί από τους συνθέτες αυτους ήταν «αυτομαθείς» ή «αδίδαχτοι», όπως τους δνόμασαν τελευταία.

Ένας τέτιος «αδίδαχτος» τραγουδιστής, ο Παναγιώτης Αθηναίος, ο «Αθηναίος ο Μελωδός», έδωσε την Κυριακή 18 Απριλίου στον Παρνασσό μια συναυλία από τραγουδάκια του, που τα τραγούδησαν ή Χορωδία του Ραδιοφωνικού Σταθμού υπό τον κ. Ν. Τσιλίφη, και μερικές άλλες νέες κοπέλλες. Η πρωτοτυπία του συνθέτη αυτού είναι ότι παρουσιάζει με φωνητικά κουαρτέτα, ντουέτα και κόρα μελωδίες απλές, που πολλές απ' αυτές, όπως τό «Φθινοπωρόδροχο» του Τ. Ανθήτη και οί «Κερασιές και θυσιινιές» του Άγι. Θέρου, μπορούν να περάσουν στην παράδοση της αθηναϊκής καντάδας και να γίνουν δημοφιλείς. Άς προσπαθήσει μόνο ο «Μελωδός» να είναι πιο εκλεκτικός στους στίχους που μελωποισεί. Πλήθος κόσμου παρακολούθησε τή συναυλία και χειροκρότησε θερμά τό συμπαθέστατο συνθέτη.

ΑΥΡΑ Σ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Παναγιώτη Κανελλοπούλου: «Ιστορία του Ευρωπαϊκού πνεύματος», τόμος Α' και Β'.

Πολλοί θα φαντάζονταν ίσως ότι οί δυο πυκνοί τόμοι της «Ιστορίας του Ευρωπαϊκού πνεύματος», που χαιρόμαστε σήμερα την εκδοτική ολοκλήρωσή της, στοίχισαν στο συγγραφέα τους έναν απέραντο και καταθλιπτικώτατο μόχθο. Και παίρνουμε έδω τή λέξη «μόχθο» στην πιο πεζή, στην πιο σχολαστική της έννοια. Αί, λοιπόν, όχι! Ό,τι ξεχωρίζει αυτή τήν Ιστορία απ' όλες τις άλλες, κάθε μορφής και κάθε είδους, είναι ότι ποτέ δε θα προσβάλει τήν δσφρησή μας, με μιάν όσμη ναφθαλίνης, ποτέ δε θα βρούμε, στο ύλικό με τό όποιο οικοδομήθηκε, τίποτα τό κοινό με τή μούχλα και τή σκόνη των βιβλιοθηκών. Ο χαρακτηρισμός του έργου σαν Ιστορίας, που είναι αναπόφευκτος σ' αυτή τήν περίπτωση, θα

μπορούσε να παραπλανήσει μερικούς. Ακόμη κι' ο δγκος του βιβλίου, σε μιάν εποχή άγχους, σαν τή σημερινή, που προσηλώνεται στην επικαιρότητα και στο έπίγραμμα κι' άφίγει τόσα λίγο περιθώριο για μακριές και συστηματικές μελέτες. Κι' όμως άρκει να σκύψει κανείς μιά φορά πάνω σ' αυτή τήν «Ιστορία», για να μη μπορέσει πια ν' αντισταθεί στη μαγεία της. Δέν θα είταν ύπερβολή να πω ότι από τήν πιο πρακτική άποψη, τήν άποψη της αναγκαστικής καθημερινότητας, αποτελεί ένα σοβαρόν κίνδυνο: Μπορεί να παραμερίσει κανείς, εξαιτίας της, και τις πιο επείγουσες, τις πιο σοβαρές υποθέσεις του. Τά αληθινά έργα του πνεύματος έχουν τή δύναμη να ύψώνουν τον άνθρωπο πάνω από τήν καθημερινότητα, προσφέροντάς του ένα μοναδικό, έναν αποκλειστικό σκοπό ζωής: τον άνθρωπο τον προετοιμασμένο, από ιδιοσυγκρασία κι' από διαπαιδαγώγηση, να πραγματοποιήσει τις μυστικές εκείνες προσεγγίσεις όπου τό πνεύμα ξαναβρίσκει αδιάκοπα τον έαυτό του και δεβαιώνει τήν ύπαρξή του. Και είναι, τόσο αληθινότερο ένα έργο, όσο περισσότερες εύκαιρίες δίνει γι' αυτές τις προσεγγίσεις.

Τήν εξήγηση της έλξης αυτής, που έχει ασκήσει ο κ. Κανελλόπουλος σ' ένα πλατύτερο κοινό, άπειρώς πιο πλατύ από τον συνηθισμένο κύκλο αναγνωστών της λογοτεχνίας μας, μπορούμε να τή βρούμε στο γεγονός ότι τό έργο του, περισσότερο από μιá άπλή Ιστορία, περισσότερο ακόμη από ένα κείμενο λογοτεχνικό — θέλω να πω ένα κείμενο ύφους και πνευματικής διεύδυσης — είναι μιá όμολογία πίστωσης. Δέ χρειάζεται ιδιαίτερη διορατικότητα για ν' αντιληφθεί κανείς πολύ γρήγορα, ότι είναι ή θαυμάσια, ή άμετακίνητη πίστη στις αιώνιες αξίες του πνεύματος, που τό ενέπνευσε. Μιá πίστη, που όπλίζει τον συγγραφέα με τόση τόλμη και αυτοπεποίθηση για να κινηθεί σ' έναν παγκόσμιο χώρο, όση δέν θα είχε κανείς για να κινηθεί μέσα στο ίδιο του τό σπίτι. Ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος, περισσότερο από ένας μεγάλος πνευματικός όδοιπόρος, είναι ένας ποιητής, που διαθέτει χίλιες κεραίες για να συλλάβει όλα, και τά πιο κρυφά, μηνύματα, που κυκλοφορούν, από εκατοντάδες, από χιλιάδες χρόνια μέσα στην ατμόσφαιρα του κόσμου, κι όχι ένας σοφός, που ζητάει να βρει μιάν αξιοθρήνητην άνεση μέσα στις νεκροπόλεις της γνώσης. Όλη του ή θαυμαστή προσπάθεια είναι να συλλάβει τό πνεύμα στην πορεία του, πάνω στην ίδια τήν τάση του να ξεπεράσει τον έαυτό του, τήν τάση αυτή που δικαιολογεί τήν ύπαρξή του τήν ίδια και που μάς κάνει βέβαιο τό σήμερα, λυτρώνοντάς μας από κάθε δισταγμό για τό χτές, από κάθε φόβο για τό αύριο. Η άκαταπόνητη εκδηλωτική διάθεση του συγγραφέα, ή ασίγαστη ανάγκη προσφοράς του έαυτού του, θερμαίνεται από τή βασική έλπίδα ότι τό θαυμάσιο μέλλον τό ύπεσχημένο, στην ανθρωπότητα από τήν κατάκτηση της ίδιας της ούσιας του πνεύματος, δέν είναι μιá ούτοπία, αλλά μιá αλήθεια, που αδιάκοπα πραγματοποιείται.

Υπό τις συνθήκες αυτές θα είταν άκατανόητη

μικρολογία νὰ φάξουμε μὲ τὸν σκονισμένο φακό τῆς ἐπιστημονικῆς παρατήρησης μέσα στὸ ἔργο τοῦ κ. Κανελλόπουλου, γιὰ νὰ τοῦ καταλογίσουμε παραλείψεις καὶ ὑπερβολές, ποὺ εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ περιμένουμε. Ἴσως, μάλιστα, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι τὸ κριτικό του πνεῦμα, ποὺ κινεῖται μὲ ἀνεση τόσο μέσα στὸν κόσμο τῶν μορφῶν καὶ τῶν σχημάτων ὅσο καὶ στὸν κόσμο τῶν ἰδεῶν, τρέφεται ἀπὸ τὴν ὑπερβολή (ἄς μὴ ξεχνοῦμε τὴ ρῆση τοῦ Ἰσάκ Οὐάιλδ: ἡ τέχνη εἶναι μιὰ μορφή ὑπερβολῆς), κι' ἀπ' αὐτὴν ἐξαρτᾶ ἓνα σημαντικό μέρος τῆς γοητείας του. Γενικώτερα ὅμως, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ σύγκριση τὸ ἀνανεώνει καὶ ἡ ἀναζήτηση τῶν ἀντιθέσεων τὸ συντηρεῖ. Μᾶς φτάνει ν' ἀντιγράψουμε μιὰ φράση (καὶ τὴν παίρνω σχεδὸν τυχαῖα) γιὰ ν' ἀντιληφθοῦμε πῶς ἀκριβῶς λειτουργεῖ ἡ κριτικὴ του σκέψη: «Ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ ἔκανε γιὰ κάμποσο καιρὸ τοὺς Γάλλους νὰ πιστέψουν, ὅτι ἀπόχτησαν τὸ μεγαλειότερον ποιητὴ τους. Ἡ πλάνη δὲν εἶταν μεγάλη. Εἶναι πολὺ μεγαλιότερη ἡ πλάνη ἐκείνων—καὶ τέτοιοι εἶναι στὴν ἐποχὴ μας πολλοί—ποὺ ἀντάλλαξαν τὸ θαυμασμὸ μὲ τὴν περιφρόνηση». Μαζὶ μὲ τὸν ποιητὴ, κρίνονται, μέσα σὲ μιὰ φράση, καὶ δυὸ ἐποχές· ἡ δική του καὶ ἡ σημερινή. Προτιμῶ ὅμως νὰ σταματήσω περισσότερο σ' ἓναν ἀφορισμὸ τοῦ Ζάν Πάουλ: «Τοὺς Ἕλληνες τοὺς χαρακτηρίζε ἡ ἡρεμία ἐκείνη, ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὴν πλήρωση κι' ὄχι ἀπὸ τὴν κόπωση», καὶ ποὺ τὸν υπογραμμίζει ὁ κ. Κανελλόπουλος, ζητώντας, ἄραγε, μέσα σ' αὐτὸν μιὰ δική του στάση καὶ μιὰ δική του διάθεση; Πραγματικά, εἶναι σπάνιο, σ' ἓνα τόσο μακρὸ ἔργο, ποὺ τοῦ γέμισε ὅλα σχεδὸν τὰ χρόνια τῆς ἐξορίας του, καὶ στὸ ὁποῖο δόθηκε μὲ ὅλο τὸ εἶναι του, νὰ μὴν ἀποκομίζει κανεὶς, οὔτε στὰ πιὸ ἐπικίνδυνα σημεῖα του—καὶ χαρακτηρίζω ἔτσι τις πιὸ κεντρικές, τις πιὸ βαθεῖες ἀφετηρίες τῶν πνευματικῶν γεγονότων—τὴν ἐντύπωση μιᾶς κόπωσης διανοητικῆς. Μπορεῖ κάποτε ὁ συγγραφέας νὰ γίνεται περισσότερο ἀναλυτικός, νὰ ἐπαναλαμβάνεται μάλιστα, ἀλλὰ εἶμαστε βέβαιοι ὅτι δὲ γίνεται ἀπὸ ἀδυναμία ἢ ἀδυναμία, ἀλλὰ πάντα ἀπὸ τὸν πόθο νὰ ἐκδηλωθεῖ ὀλοκληρωτικά, νὰ δοθεῖ χωρὶς περιορισμὸ.

Καὶ βρίσκουμε ἀκόμη πολὺ φυσικὸ νὰ αἰσθάνεται μιὰ ιδιαίτερη συμπάθεια γιὰ τοὺς πολιτικούς ποὺ ὑπῆρξαν καὶ λογοτέχνες. Εἶναι ἡ περιπτωσή του. Τοῦ δίνεται κάποτε ἡ εὐκαιρία νὰ ἐρμηνεύσει μιὰ σκέψη του, ποὺ θὰ μπορούσε ν' ἀφορᾶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του, νὰ ἐκφράσει, μᾶλλον, ἑμμεσα ἓνα αἰσθημὰ του, ποὺ, ὥρες - ὥρες, ἀσφαλῶς τὸν κατακυριαρχεῖ. Ἀξίζει νὰ μεταφέρω ἐδῶ ὀλοκληρῆ, τὴν πολὺ διαφωτιστικὴ ἀυτὴ περικοπή: «Ὅπως ὁ Βέρων, ἔτσι κι' ὁ Ντισραέλι γύρισε νέος στὴ Μεσόγειο. Ἀντίθετα ὅμως ἀπὸ τὸ μεγάλο πολιτικό του ἀντίπαλο, τὸν Γλάδστον, ποὺ τὸν τραβοῦσε στὸ Ἴόνιο πέλαγος ὁ Ὀμηρος μὲ μιὰ διάθεση φιλολογικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ, ὁ Ντισραέλι στάθηκε στὴν ὑποτιθέμενη τοποθεσία τῆς παλιᾶς Τροίας μὲ τὸ αἰσθημὰ τοῦ ποιητῆ ποὺ ἀνεβαίνει στὸ ἴδιο ὕψος μὲ τὸν Ὀμηρο. Στὸ σημεῖο τοῦτο πλανήθηκε βέβαια ὁ Ντισραέλι.

ἀλλὰ ἡ πλάνη του εἶταν ὁμορφῆ. Στὸν πρόλογο τοῦ Ἐπαναστατικοῦ ἔπους του βάζει τὸν ἑαυτὸ του πλάϊ στὸν Ὀμηρο καὶ στὸν Βιργίλιο. Ὁ Ντισραέλι ἔγραψε πολλὰ μυθιστορήματα στὴ ζωὴ του. Ἀκόμα καὶ στὰ τέλη τῆς ζωῆς του—καὶ τις δυὸ φορές ποὺ ἔπασε ἀπὸ πρωθυπουργός—κατέφυγε στὴ μοναξιά τῆς ποιητικῆς δημιουργίας κι' ἔγραψε δυὸ μυθιστορήματα ποὺ εἶχαν μιὰ μεγάλη κυκλοφορία. Οἱ σοβαροφανεῖς ὀπαδοὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος—οἱ αἰώνια ἀνόητοι ἄνθρωποι τῆς ρουτίνας—καταληφθήκανε ἀπὸ ντροπὴ. Ντραπήκανε ποὺ εἶχαν γι' ἀρχηγό τους ἓναν μυθιστοριογράφο. Κι' ὅμως, ὁ Ντισραέλι δὲ θὰ εἶταν ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ μεγάλους πολιτικούς τῆς Ἀγγλίας, ἂν δὲν εἶταν καὶ πνεῦμα ποιητικό.»

Ἀποδεχόμεστε εὐχαρίστως τὴν πεποιθήση του, ποὺ τὴ δεβαιώνει μὲ τὸ παράδειγμά του τὸ ἴδιο, ὅτι ἡ ποίηση εἶναι στοιχεῖο ἀπαραίτητο, γιὰ νὰ ἔχει ἀξία μιὰ δράση πολιτικὴ. Ἴσως μόνο θὰ ἔπρεπε τὸν ὄρο ποίηση, νὰ τὸν ἀντικαταστήσουμε μ' ἓναν ἄλλο, ποὺ βασικά δὲν διαφέρει, ἀλλὰ ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι εὐκολώτερα κατανοητός. Μὲ τὸν ὄρο φαντασία. Τί θὰ εἶταν, ἀληθινά, ἓνας πολιτικός χωρὶς φαντασία; Τί περισσότερο ἀπὸ ἓνας ἀπλὸς διεκπεραιωτὴς ὑποθέσεων, καὶ κάτι χειρότερο, — κομματικῶν ὑποθέσεων; Ὅλοι οἱ μεγάλοι ἄντρες τῆς ἀνθρωπότητος, ποὺ ἐπιβεβαίωσαν τὸ μεγαλεῖο τους ὄχι μὲ τὴ σκέψη ἀλλὰ μὲ τὴν πράξη, ὑπῆρξαν μεγάλοι ἀκριβῶς γιὰ τὴν δυνατότητα νὰ ξεπεράσουν τὰ ὄρια ἐκείνα, ποὺ ἔχουν σημειωθεῖ γιὰ τὰ καθαρὰ ποιητικὰ πνεύματα. Θυσιάζουν ἔτσι μὲ χαρὰ τὸν ποιητὴ γιὰ χάρη τοῦ πολιτικοῦ; ποὺ ὁ ρόλος του εἶναι νὰ πραγματοποιεῖ καὶ ὄχι νὰ ἐκφράζει. Ἄν ἡ κριτικὴ βρίσκεται σ' ἓνα πιὸ προχωρημένο σημεῖο τῆς πνευματικῆς πορείας ἀπὸ τὴν ποίηση, ἡ πολιτικὴ βρίσκεται πέρα ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ τελευταῖο ὄριο αὐτῆς τῆς πορείας. Θὰ πρέπει μόνο νὰ σημειώσουμε ὅτι τὸ μεγαλεῖο τοῦ κάθε δημιουργοῦ, λόγων ἢ ἔργων, δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ σημεῖο σταθμεύσεώς του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴν προσωπικότητα. Ὅπως, λοιπόν, ὁ Ντισραέλι στὶς περιόδους τῆς πολιτικῆς ἀδρανείας του ἔγραψε μυθιστορήματα, ὁ Βενιζέλος ἔκανε τὴ μετάφραση τοῦ Θουκυδίδη, κι' ὁ Κανελλόπουλος ἔγραψε τὴν «Ἱστορία τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος». Ἄλλος λιγώτερο, ἄλλος περισσότερο ἱκανός γι' αὐτὲς τις ἐπιστροφές, μᾶς διδάσκουν ὅμως ὅλοι μὲ τὴν ἱστορία τῆς ζωῆς τους, ὅτι ἡ ἀσκηση τῆς ἐξουσίας δὲν ἀφίνει περιθώριο γιὰ σύγχρονη ἀσκηση τῆς πνευματικῆς δημιουργίας. Τόσο ἡ μιὰ, ὅσο καὶ ἡ ἄλλη, γυρεύουν τὴν ἀπόλυτη, τὴν ὀλοκληρωτικὴ προσήλωση.

Μὲ τὴν «Ἱστορία τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος», δὲν πρόκειται, λοιπόν, νὰ διδαχθοῦμε ἱστορία (αὐτὸ θὰ γίνῃ μᾶλλον συμπτωματικά) ἀλλὰ νὰ πλησιάσουμε τὸ ἴδιο τὸ πνεῦμα στὶς ρίζες ποὺ τὸ τρέφουν, μὲς' ἀπὸ μιὰ προσωπικότητα ποὺ πιστεύει στὴ δυνάμη του καὶ τὴν ἀξία του. Πιστεύει, κι' ἀναλαμβάνει τὴν εὐθύνη ὄχι μόνο νὰ μᾶς μῆσει στὴν πίστη της, ἀλλὰ καὶ νὰ πλάσει τὴν ἴδια τὴν ἱστορία τοῦ πνεύματος πᾶ-

νω στά μέτρα τὰ δικά της, θέλω νὰ πῶ πάνω στίς ἐκτιμήσεις καί τίς ἀγάπες της. Πῶς θά μπορούσε νὰ συμβεῖ διαφορετικά; Μὲ τὸν κίνδυνο νὰ παραφορτώσω τὸ φημείωμα τοῦτο μὲ χωρία τοῦ συγγραφέα (αἰσθάνομαι ἴσως πῶς εἶναι ὁ καλλίτερος τρόπος, ὄχι μόνο γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσω τίς δικές μου παρατηρήσεις, ἀλλὰ καί νὰ φέρω τὸν ἀναγνώστη μου σὲ ἀμεσὴ ἐπαφὴ μὲ τὸν ἴδιο τὸ ρυθμὸ τῆς σκέψης τοῦ κ. Κανελλόπουλου) θά παραθέσω ἀκόμη τὸ κεντρικὸ σημεῖο τοῦ σύντομου, ἄλλωστε, ἐπιλόγου τοῦ ἔργου: «Ἡ εὐθύνη μας γιὰ ὅ,τι συμβαίνει τούτῃ τῇ στιγμή πρέπει νά ναι — γιὰ νάχει μέσα τὴν ἀλήθεια — ἡ εὐθύνη τοῦ πρώτου καί τοῦ τελευταίου ἀνθρώπου πάνω στὴ γῆ. Πρέπει νὰ εἶναι ἡ εὐθύνη τοῦ ἀπειροῦ χρόνου. Κι' ὅμως μέσα στὸ ἀπειρο πρέπει νὰ δημιουργοῦμε πέρατα καί σταθμούς. Κανένας σταθμὸς στὸ παρελθόν δὲ μπορεῖ νὰ σταθεῖ χωρὶς τῆ δική μας εὐθύνη ποὺ πρέπει τὴν κάθε στιγμή νὰ ἀνανεώνεται καί ποὺ πρέπει ἐπικίνδυνα ν' ἀναλαμβάνεται. Ὁ Πλάτων, ὁ Δάντης, ὁ Σαίξπηρ, ὁ Πασκάλ, ὁ Κάντ, ὁ Γκαίτε, ὁ Ντοστογιέφσκυ, δὲν ὑπάρχουν γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἀνεσὴ μας. Ὑπάρχουν γιὰ νὰ συγκρατοῦμε ἑμεῖς ἀκριβῶς ὑπεύθυνα τὴν ὑπαρξὴ καί τὴν παρουσία τους». Ὑπέροχη κατάληξη ἐνός ἔργου, ποὺ μπορεῖ νὰ μᾶς ἐμπνέει μιὰν ἀποφασιστικὴ ἐλπίδα καί γιὰ τὸ σκοτεινότερο αὐριο.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΤΖΙΝΗΣ

Θεόδωρου Ξύδη: «Ἀνάγλυφα». — **Μ. Ν. Τσιάμη: «Νυχτερινὰ Ὑστερόγραφα».** — **Νίκου Καρύδη: «Ἡ Χαμένη Βροχὴ».** — **Νάνου Βαλαωρίτη: «Ἡ Τιμωρία τῶν Μάγων».** — **Ἀγγελου Βλάχου: «Τετράδιον».**

Ὁρατὰ κι ἀρμονικὰ δεμένοι ἐλεύθεροι στίχοι, παιχιδίσματα ἐντεκασύλλαδων μὲ δεκασύλλαδους, δεκατρισύλλαδων μὲ δωδεκασύλλαδους καί μὲ καταλήξεις ὀλιγόστιχες ποὺ εἶναι σὰν κυμάτισμα μπαγκέτας γιὰ τὴν ἐπανάληψη τοῦ ρυθμοῦ, τὰ Ἀνάγλυφα τοῦ κ. Θεόδωρου Ξύδη συνταιριάζουν τὸ συντηρητισμὸ στὴν ποιητικὴν ἔκφραση μὲ τοὺς νέους τρόπους ποὺ δὲν παρασύρουν τὸν ποιητὴ ἔξω ἀπὸ τὴ χαραγμένη πορεία του. Ὅλα τὰ τραγούδια τῆς συλλογῆς του ἀναπνέουν τὸν ἴδιον ἀέρα, εἶναι σὰν ἐπικλήσεις ἐκ θαθέων πρὸς ὅ,τι ἰδανικὸ σελάγισε στὴν ψυχὴ του, ἐγκώμια ποὺ κινδύνει ἀπάνω σὲ μιὰ κλίμακα φθόγγων ἀδρότατη, ὕμνοι ποὺ δὲν ταραζοῦνται ἀπὸ πλῆθος ἀλλὰ ρέουν συμφιλιωμένοι μὲ τὰ ἀντικείμενα ποὺ συγκεντρώνουν τὸ αἰσθημα, κ' ἡ φυσιολογικὴ διάθεση ποὺ διαπνέει τὰ περισσότερα εἶναι σὰν μιὰ οἰκείωση τοῦ περιβάλλοντος, μιὰ διεξόδου τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητῆ στὴν ψυχὴ τοῦ σύμπαντος. Ἀκόμα καί ἡ Ἰκεσία ποὺ ἀναφέρεται στὴν Εἰρήνη εἶναι στὴν οὐσία του ἑνας ὕμνος στὴ φύση ἐνῶ οἱ τελευταῖες στροφές τοῦ ποιήματος, ποὺ εἶναι ἀπὸ τὰ μουσικώτερα, διαγράφουν ἔντονα τὸ μήνυμά της:

Μὲ τὸν ἰδρώτα πάντα ποτισμένος
ὁ ἀνθρωποβάδιστος δρόμος, καί μ' ἐγκώμια

τὴν ὑπαρξὴ μας, ξόμπλι τῆς ζωῆς
καί τοῦ θανάτου.

Κι' ἔβγα, ἀπλοχέρα, μὲ τὸ χαμογέλιο
τῆς νύφης ποὺ τὸ βλέμμα τοῦ γαμπροῦ
γεμίζει μὲ τὴ χάρη της, καί στρώσε
μὲ ἀνθοὺς τὸν τόπο.

*Ὁργάνο τῆς χαρᾶς, ὁ ἀντίλαλός σου
θὰ φέρνει τ' ὄνομά σου: «Εἰρήνη-Εἰρήνη»,
καί θά ναι ἀμέριμνο στίς ἀρτηρίες τὸ αἷμα
τῶν νέων ἀνθρώπων.

Πρέπει νὰ τὸ σημειώσω, γιὰτὶ εἶναι πρὸς ἔπαινο τοῦ ποιητῆ: Ἡ συλλογὴ του δὲν εἶναι ἀνιση. Κανένα τραγούδι του δὲν μὲ σταμάτησε γιὰ νὰ μὸς ἐμπνεύσει διάθεση ἐπικριτικὴ. Εἶναι μιὰ ποιητικὴ ροὴ ὁμαλὴ ποὺ ἀν δὲν ἐμφανίζει πίδακες ἐμπνεύσεως, δὲν παρουσιάζει καί καμμιὰ πτώση.

Τὰ *Νυχτερινὰ Ὑστερόγραφα* τοῦ κ. Μ. Ν. Τσιάμη μὸς δίνουν τὴν ἐντύπωση μιᾶς περιεργῆς ἀποσπασματικότητος ποὺ δὲν κατορθώνει ν' ἀρτιώσῃ ἕνα ποιητικὸ σύνολο. Εἶναι οἱ στίχοι ποὺ δὲν ἔχουν προέκταση, ἔτσι καθὼς ρίχνονται στὸ χαρτὶ σὰν τελειωμένες στατικὲς φράσεις; Εἶναι ἡ ἐπάλληλη διαδοχὴ τῶν εἰκόνων ποὺ δὲν ἔχουν ἐσωτερικὸ συνειρμὸ; Εἶναι ἡ ἀδυναμία τῆς περισυλλογῆς τῆς ἐμπνεύσεως γύρω ἀπὸ ἕνα κεντρικὸ ὄραμα; Νομίζω πῶς εἶναι κάτι ἀπ' ὅλα. Ἐξαφνα οἱ στίχοι:

Τὴν ἀγωνία μου μετροῦν στὰ δάχτυλά σου οἱ ὄρες.
Ἡ σκέψη μου ἔκανε νωρὶς τὸ βράδυ νὰ μιλήσει.
Πέπλο ἀραχνένιο τῆς σιωπῆς ποὺ ἐσκέπασε δυὸ χέρια.

Τρεῖς στίχοι ποὺ ἀπαρτίζουν μιὰ στροφή. Μὰ ἡ στροφή συνήθως ὀλοκληρώνει ἕνα νόημα. Ἐδῶ τὸ νόημα, ἢ ἔστω ἡ αἰσθητικὴ ἐντύπωση, κυματίζει χωρὶς κανένα προσανατολισμὸ.

Ἀλλὰ νὰ μιὰ εὐτυχισμένη στιγμή. Εἶναι στὴ συλλογὴ τὸ τραγούδι XI:

Μὲ τὸ χαμόγελο ἔφυγες μιᾶς ἀγνωστῆς ἡμέρας,
Τὴν ὄρα ποὺ ἐρωτεύονται τὰ φύλλα...

Γυμνή!
Ποῦ στὴν ἀρχαία παλάμη σου,
Ἡ πληγωμένη ἀφή μου εἶχε καθήσει —
Ἐνῶ τὸ νόημα τῆς σιωπῆς στὸν ὄμο σου ἀγρυπνοῦσε...

*Ἀγραφὸς λόγος σφράγισε στὰ χεῖλη σου τὸ ψέμμα.
Σὲ ποῖον ἢ νύχτα τῆ βουβὴν ἀλήθεια θά προδώσει

(Μέρες προσμένουν οἱ καιροί,
Ἡ πικραμένη θύμησι ν' ἀνθίσει...).

Πόσο ὁ νέος ποιητὴς φαίνεται ν' ἀγαπᾷ τὴν ἀποσπασματικὴν ποιητικὴν φράση μᾶς τὸ ὑποδηλώνει σὲ μιὰ σειρά ἀπὸ μονόστιχα, ὅπου ὁ στιγμιτυπικὸς λυρισμὸς ἔχει κάποτε ἀρκετὴ — πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσω — εὐγλωττία. Κάποτε, ὅμως, ἢ μᾶλλον, σπάνια...

Μερικὲς λεκτικὲς ἐλευθερίες γιὰ τὴν ἀνάγκη τοῦ στίχου ἀε τίς ἀποφεύγει ὁ κ. Τσιάμης. Τὸ «φθινοπωριοῦ» λ. γ. εἶναι ἀσχημὸ καί κακὸν — καί τὸ κυριώτερο, δὲ λέγεται. Ὅπως δὲ λέγεται τὸ «ἀνοιχτο» ἀντὶ τοῦ ἀνοιχτό.

Περιοδικά, ἀλλὰ καί κανονικά, ὁ κ. Νίκος